

Strategische milieubeoordeling
bij het maatregelenprogramma
2015 t/m 2021
voor het Duitse deel van het stroomgebiedsdistrict Eems
overeenkomstig § 82 WHG
Beknopt milieurapport

December 2015

Opgesteld in opdracht van het
Secretariaat van de Flussgebietsgemeinschaft Ems

Bewerking door

 bosch & partner
herne • münchen • hannover • berlin

J E S T A E D | T
+ P A R T N E R
Mainz • Potsdam • München

COLOFON

Uitgever:

Flussgebietsgemeinschaft Ems (FGG Ems)

Secretariaat van het FGG Ems

bij de Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz
(NLWKN) – Betriebsstelle Meppen,

Haselünner Straße 78, 49716 Meppen

E-Mail: info@ems-eems.de

Niedersächsisches Ministerium für Umwelt, Energie und Klimaschutz

Archivstraße 2, 30169 Hannover

Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz

des Landes Nordrhein-Westfalen

Schwannstraße 3, 40476 Düsseldorf

Bewerking:

Bosch & Partner GmbH, Lister Damm 1, 30163 Hannover

JESTAEDT + Partner, Behlertstraße 35, 14467 Potsdam

Projectleiding:

Dr.-Ing. Marie Hanusch, Dipl.-Biol. Georg Wild

Projectbewerking:

Dipl.-Ing. M.Sc. Katrin Furche, Dipl.-Ing. Svenja Hähre

Eindverantwoordelijkheid voor onderhavige SMB: Bosch & Partner GmbH

Inhoudsopgave		Blz.
1	Functie van het beknopte milieurapport	2
2	Toelichting van de integratie van milieuoverwegingen in het maatregelenprogramma	4
3	Inachtneming van het milieurapport inclusief de zienswijzen van overheden en publiek	6
4	Redenen om te kiezen voor het maatregelenprogramma na vergelijking met de beoordeelde alternatieven	7
5	Maatregelen overeenkomstig § 14m UVPG voor de monitoring van aanzienlijke milieueffecten	8
6	Literatuur	10

1 Functie van het beknopte milieuraapport

De Europese Unie heeft de lidstaten er bij de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) uit het jaar 2000 toe verplicht maatregelen te nemen die uiterlijk in 2015 (met de mogelijkheid van verlenging tot 2021, 2027) tot een goede toestand resp. potentieel van rivieren, meren overgangs- en kustwateren in ecologisch en chemisch opzicht en van het grondwater in kwantitatief en chemisch opzicht leiden.

Nadat deze EU-richtlijn was omgezet in het federale *Wasserhaushaltsgesetz* (WHG) en in de deelstaat-waterwetten, werden eerst stroomgebiedgerelateerde bestuursstructuren gecreëerd en werden databases en probleemanalyses uitgewerkt voor de grond- en oppervlaktewateren inclusief overgangs- en kustwateren. Voor de eerste beheerperiode van de KRW van 2009 - 2015 hebben Nederland, Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen conform artikel 13 EG-KRW elk voor hun eigen deel van het stroomgebiedsdistrict Eems (SGD Eems) maatregelenprogramma's ontwikkeld en daarnaast een gemeenschappelijk internationaal beheerplan gepubliceerd. In november 2013 werd binnen de *Flussgebietsgemeinschaft Ems* (FGG Ems) besloten om voor de tweede beheerperiode een deelstaatoverschrijdend nationaal maatregelenprogramma op te stellen. Eind 2014 werd het beheerplan voor het internationale stroomgebiedsdistrict Eems geactualiseerd (Secretariaat FGG Ems 2014a). Analoog daaraan werd een maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het stroomgebiedsdistrict Eems opgesteld (Secretariaat FGG Ems 2014b). Het Duitse deel van het SGD omvat de voor de Eems relevante deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen. Het maatregelenprogramma werd opgesteld conform artikel 11 KRW resp. § 82 WHG en geldt voor de beheerperiode 2015 t/m 2021 (2e beheercyclus).

Bij de ontwerpversie van het maatregelenprogramma is als essentiële basis voor de voorgeschreven strategische milieubeoordeling (SMB) ook een milieuraapport opgesteld in overeenstemming met § 14f-m van het *Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung* (UVPG). In het milieuraapport worden de verwachte aanzienlijke positieve en negatieve milieueffecten van het maatregelenprogramma op de in de UVPG genoemde beschermde belangen in kaart gebracht, beschreven en beoordeeld. Het milieuraapport dient ertoe de verschillende stappen en de bevindingen van de SMB te documenteren en in de besluitvorming mee te nemen. Vervolgens werd dit milieuraapport overeenkomstig § 14h-i UVPG samen met de ontwerpversie van het maatregelenprogramma bekendgemaakt aan het publiek en aan de instanties met een milieu- en gezondheidsgerelateerd taakgebied waar het rapport aan raakt.

Na afronding van de participatie van overheden en publiek werd het milieuraapport aan de hand van de binnengekomen zienswijzen overeenkomstig § 14k UVPG beoordeeld door de *Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz* (NLWKN), vestiging Meppen. De bevindingen hiervan werden meegenomen in de verdere procedure voor de opstelling van het maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het stroomgebiedsdistrict Eems.

Op grond van de bepalingen van § 14l UVPG dient de bekendmaking van het maatregelenprogramma vergezeld te gaan van een *zusammenfassende Erklärung* oftewel een beknopt rapport. Daarin moet worden toegelicht hoe milieuoverwegingen in het maatregelenprogramma zijn meegenomen, hoe rekening is gehouden met de zienswijzen en opmerkingen van overheden en publiek, en om welke redenen het maatregelenprogramma is gekozen.

Het beknopte rapport vormt samen met de bekendmaking van het goedgekeurde plan de afronding van de SMB-procedure bij het maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het SGD Eems 2015 t/m 2021.

2 Toelichting van de integratie van milieuoverwegingen in het maatregelenprogramma

Het maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het stroomgebiedsdistrict Eems (Secretariaat FGG Ems 2014b) berust op de in het internationale beheerplan (Secretariaat FGG Ems 2009) verrichte analyse van de significante belastingen en antropogene effecten op de toestand van de oppervlaktewateren en het grondwater. De in de *Flussgebietsgemeinschaft Ems* aanwezige significante belastingen en antropogene invloeden op de toestand van de oppervlaktewateren en het grondwater, de resultaten van de monitoringprogramma's, de waterlichaamspecifieke beheerdoelen en informatie over de gebruikmaking van uitzonderingsregelingen worden beschreven in het beheerplan voor het stroomgebiedsdistrict Eems.

De belastingsanalyse bracht de noodzaak van overkoepelende actiestrategieën ter voorkoming of beperking van de belastingen aan het licht. Voor het internationale stroomgebiedsdistrict Eems werden voor de tweede beheerperiode 'belangrijke waterbeheerkwesties' afgeleid (Secretariaat FGG Ems 2013).

Voor deze 'belangrijke waterbeheerkwesties' liep van 22 december 2013 t/m 22 juni 2014 een inspraakfase, waarin de geïnteresseerde burger de mogelijkheid had zienswijzen in te dienen.

De op de 'belangrijke waterbeheerkwesties' ontvangen zienswijzen zijn vervolgens meegenomen bij de opstelling van het ontwerp-maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het stroomgebiedsdistrict Eems. Daarbij werd vooral ook gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde maatregelencatalogus die is opgesteld door de *Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser (LAWA)* en de *Bund/Länder-Ausschuss Nord- und Ostsee (BLANO)*.

Vervolgens werd voor het ontwerp-maatregelenprogramma – opgesteld ter verbetering van de toestand van oppervlaktewateren en grondwater – een SMB uitgevoerd.

Het uitgangspunt van de SMB werd gevormd door de in voorjaar 2014 verrichte afstemming van het onderzoekskader (scoping) voor het milieuraapport. Door het NLWKN werd een voorstel voor een onderzoekskader ontwikkeld en werden conform § 14f lid 4 UVPG de zienswijzen ingewonnen van de overheidsinstanties met een milieu- en gezondheidsgerelateerd taakgebied waar het maatregelenprogramma aan raakt. In het verdere afstemmings- en discussieproces werd het SMB-onderzoekskader met inachtneming van de ontvangen zienswijzen op enkele punten zo aangepast dat milieuoverwegingen beter in de SMB konden worden geïntegreerd, bijv. overwegingen ten aanzien van bodembescherming en bescherming van cultureel erfgoed.

Het op dit afgestemde onderzoekskader gebaseerde milieuraapport omvat, voortbouwend op een algemeen geldende effectanalyse van de verschillende maatregeltypen van de LAWA-

BLANO maatregelencatalogus, een gebiedsspecifieke effectprognose en -beoordeling, waaraan alle maatregelen voor het Duitse deel van het SGD Eems ten grondslag lagen.

Kijkend naar alle milieudoelen mogen van de uitvoering van het maatregelenprogramma positieve tot zeer positieve milieueffecten worden verwacht. De nadruk ligt daarbij begrijpelijkerwijs op de oppervlaktewateren en het grondwater, want het maatregelenprogramma is met name gericht op de duurzame verbetering van deze twee milieugoederen. Tegenover de positieve milieueffecten van het maatregelenprogramma staan potentieel negatieve effecten voor de factor 'beslaglegging op grond', die echter een beperkt oppervlak betreffen. Hierbij gaat het deels om de 'beschermde belangen' bodem, cultureel erfgoed en andere materiële goederen. Hierbij zullen onverenigbare doelstellingen meestal wel kunnen worden overbrugd of tenminste geminimaliseerd door vóór goedkeuring van de maatregelen in kwestie prospectief onderzoek en voorkomende en beschermende maatregelen te verrichten.

In beginsel moet bij de beoordelingen in het milieuraapport worden bedacht dat de milieueffecten vanwege het abstracte planningsniveau en de concretiseringsgraad van het maatregelenprogramma vaak pas in de vergunningsprocedures definitief kunnen worden bepaald. Bij onverenigbare doelstellingen is het zaak oplossingen te ontwikkelen die onderling worden afgestemd tussen waterbeheer, natuur- en bodembescherming, monumentenzorg en eventuele andere disciplines en die zo veel mogelijk recht doen aan de desbetreffende milieudoelstellingen.

3 Inachtneming van het milieuraapport inclusief de zienswijzen van overheden en publiek

Het milieuraapport bij het maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het SGD Eems is het centrale document van de SMB.

De conceptversies van maatregelenprogramma en milieuraapport werden vanaf 22 december 2014 voor inspraak ter beschikking gesteld van het publiek en van de instanties met een relevant milieu- en gezondheidsgerelateerd taakgebied. Na afronding van deze participatie van overheden en publiek op 22-06-2015 werden de ontvangen zienswijzen beoordeeld op hun relevantie voor de verdere procedure.

In totaal zijn op het maatregelenprogramma voor het Duitse deel van het SGD Eems negen zienswijzen ingediend, voornamelijk door gemeenten, Landkreise en deelstaat- en federale instanties. Binnen de SMB werden geen zienswijzen op het milieuraapport van het maatregelenprogramma ingediend.

Alle bij het NLWKN ingediende zienswijzen werden getoetst op concrete eisen en verlangens. In een aantal gevallen leidde dit tot redactionele aanpassingen van het maatregelenprogramma. Zie onderstaande link voor een evaluatie van de inspraak:

http://www.ems-eems.de/fileadmin/templates/Permalinks/WRRL/2015_MNP_Ems_Synopse_Stellungnahmen

Er waren geen substantiële inhoudelijke wijzigingen van het maatregelenprogramma nodig, die zouden hebben geleid tot een afwijkende beoordeling van de milieueffecten ten opzichte van het ter inzage gelegde milieuraapport.

In het kader van de completering van het maatregelenprogramma vond in oktober 2015 een actualisering plaats van de gemelde maatregelen conform de LAWA-BLANO maatregelencatalogus. De aanpassing van de maatregelen in het maatregelenprogramma leidde tot een gedeeltelijke herziening van de effectprognose voor het Duitse deel van het SGD Eems en tot een aantal redactionele wijzigingen van het milieuraapport. Een punt daarbij was de herziening van de vooraf bepaalde, te verwachten aanzienlijke positieve en negatieve milieueffecten van het maatregelenprogramma. Als eindresultaat kunnen slechts een paar veranderde beoordelingen worden vastgesteld. De centrale boodschap van het milieuraapport dat de uitvoering van het maatregelenprogramma overwegend positieve effecten heeft op de beschermde belangen overeenkomstig UVPG, met name water, blijft onveranderd. Uit de wijzigingen van het maatregelenprogramma resulteert per saldo geen verandering van het totale effect van het maatregelenprogramma. Een hernieuwde publieke inspraak is zodoende in het kader van de SMB uit milieutechnisch en procedureel oogpunt niet vereist.

4 Redenen om te kiezen voor het maatregelenprogramma na vergelijking met de beoordeelde alternatieven

Het maatregelenprogramma zelf bevat geen alternatieve planningsopties. Het beschrijft het resultaat van een selectieproces tussen de verschillende planningsopties in het kader van de opstelling van het beheerplan 2015 t/m 2021. In het beheerplan wordt gekeken naar 'gebiedsoverkoepelende', fundamentele mogelijkheden, uitgaande van bovenregionale strategieën voor het bereiken van de milieudoelen, zoals bijv. de bepaling van bovenregionale prioritaire wateren voor maatregelen waarmee de passeerbaarheid voor trekvissen moet worden gerealiseerd.

Bij de selectie van de meest doeltreffende en/of meest urgente planningsoptie in het beheerplan wordt uitgegaan van de specifieke beheerdoelen voor het internationale stroomgebiedsdistrict Eems. Verschillende mogelijkheden voor het behalen van deze beheerdoelen zijn beoordeeld op hun ecologische en economische effectiviteit.

Bij de prioritering van maatregelen zijn met name de volgende criteria gehanteerd:

- Synergieën met andere richtlijnen, bijv. Habitatrichtlijn, richtlijn overstromingsrisico's en Kaderrichtlijn mariene strategie
- Kostenefficiëntie / baten van de maatregelen,
- Gevolgen van niet-handelen,
- Veiligheid / onveiligheid van maatregelen,
- Snelle uitvoerbaarheid van maatregelen,
- Urgentie van het op te lossen probleem (ernstige gevolgen / hoge kosten van niet-handelen, bijv. bescherming van drinkwatervoorziening),
- Beschikbare financieringsmechanismen,
- Beschikbaarheid van grond,
- Publiek draagvlak.

Kleinschalige locatie-alternatieven voor te plannen maatregelen vallen vanwege de fundamentele systematiek van getrapte planprocedures buiten het bestek van het maatregelenprogramma en het beheerplan, en worden in de latere vergunningsfase voor de concrete, specifieke plannen onderzocht en beoordeeld.

Het procesmatige karakter van de opstelling van het beheerplan en het maatregelenprogramma (§ 84 WHG) omvat de mogelijkheid en/of noodzaak van correcties op grond van resultaten van de monitoring van oppervlaktewateren en grondwater.

5 Maatregelen overeenkomstig § 14m UVPG voor de monitoring van aanzienlijke milieueffecten

Op grond van § 14m UVPG dienen de aanzienlijke effecten van de plannen en programma's op het milieu te worden gemonitord en de hiertoe genomen maatregelen in het milieurapport te worden benoemd. De monitoring heeft onder meer tot doel vroegtijdig onvoorziene negatieve gevolgen te onderkennen, om adequate tegenmaatregelen te kunnen nemen. Overeenkomstig § 14m lid 5 UVPG kunnen bestaande monitoringmechanismen worden gebruikt om aan de eisen te voldoen.

Relevant voor de monitoring zijn in de eerste plaats de milieueffecten waarvoor in de SMB een substantiële bijdrage van het maatregelenprogramma is vastgesteld. Dienovereenkomstig hebben zinvolle monitoringmaatregelen met name betrekking op milieueffecten op het te beschermen goed water.

Voor de monitoring van de effecten op water als beschermd belang, en ook op de beschermde belangen mens en gezondheid van de mens, wordt gebruik gemaakt van de **monitoringmaatregelen volgens KRW**, die worden uitgevoerd door de bevoegde instanties in Niedersachsen en NRW. Hiermee staat een instrument ter beschikking dat op regelmatige basis meet in hoeverre de goede ecologische toestand resp. potentieel en de goede chemische toestand van de oppervlaktewateren en een goede kwantitatieve en chemische grondwatertoestand worden gehaald. Terwijl de watermonitoring in de periode 2007 - 2008 er in de eerste plaats op gericht was de belastingen en de oorzaken daarvan in kaart te brengen om zo tot een toestandsbeoordeling te komen, is zij in het kader van de actualisering van het beheerplan een instrument voor de resultaatcontrole van maatregelen, voor de langetermijnplanning en het eventueel aanpassen van maatregelen wanneer ze onvoldoende effect sorteren.

In overeenstemming met het beheerplan voor het internationale stroomgebiedsdistrict Eems vindt de monitoring van de oppervlaktewateren plaats in verschillende monitoringprogramma's:

- **Toestand- en trendmonitoring** voor het volgen van de langetermijnontwikkeling van de watertoestand. Het monitoringnetwerk is zo opgezet dat een beoordeling van de algemene toestand van de waterlichamen in elk stroomgebied of deelstroomgebied wordt gewaarborgd.
- **Operationele monitoring** voor het op regelmatige basis volgen van significante belastingen met verontreinigende stoffen en hydromorfologische belastingen in een fijnmazig meetnet. De operationele monitoring omvat alle waterlichamen die in waterafhankelijke beschermde gebieden liggen en die overeenkomstig WHG vastgelegde milieudoelen mogelijk niet halen.
- **Monitoring voor nader onderzoek** (het monitoren van bijzondere belastingen, bijv. ten behoeve van een oorzakenanalyse bij onverwachte vissterfte)

Met betrekking tot het grondwater moet algemeen worden onderscheiden tussen de **monitoring van de chemische toestand** en de **monitoring van de kwantitatieve toestand**. Monitoring van de kwantitatieve toestand vindt in beginsel in elk grondwaterlichaam plaats. Het meetnet voor de monitoring van de kwantitatieve toestand moet waarborgen dat de kwantitatieve toestand van alle grondwaterlichamen of groepen grondwaterlichamen op betrouwbare wijze kan worden beoordeeld. Het meetnet voor de monitoring van de chemische toestand moet een coherent en compleet overzicht van de chemische toestand van het grondwater opleveren en een langetermijnbeeld geven van de antropogene trends bij de toename van verontreinigende stoffen. Bij de monitoring van de chemische toestand wordt onderscheiden tussen een toestand- en trendmonitoring enerzijds en een operationele monitoring anderzijds; voor de monitoring van de kwantiteit voorziet de KRW niet in een dergelijke differentiëring.

Met de wijziging van het WHG en de inwerkingtreding van de *Oberflächengewässerverordnung* (OGewV) en de *Grundwasserverordnung* (GrwV) zijn de voorschriften van de KRW inzake monitoring omgezet in nationale wetten en verordeningen en verder geconcretiseerd. De eisen met betrekking tot monitoringfrequenties en -intervallen worden voor de oppervlaktewateren geformuleerd in § 9 OGewV in combinatie met bijlage 9 en voor het grondwater in § 9 GrwV in combinatie met bijlage 3 en 4.

In 2013 zijn overeenkomstig artikel 5 voor alle oppervlakte- en grondwaterlichamen beoordelingen van de kwaliteitselementen geactualiseerd, waarvan een gedetailleerde beschrijving van de veranderingen ten opzichte van de vorige toestand kon worden afgeleid. Voor de monitoring van de kwaliteitselementen staan uitgebreide meetnetten voor oppervlaktewateren en het grondwater ter beschikking. Het is de bedoeling deze inventarisatie voor de oppervlaktewateren, afhankelijk van het kwaliteitselement, om het jaar, om de drie of om de zes jaar te actualiseren. De kwantitatieve en chemische toestand van de grondwaterlichamen wordt met regelmatige tussenpozen gemeten. Voor een uitvoerige beschrijving van de monitoringnetwerken en –resultaten wordt verwezen naar hoofdstuk 4 van het beheerplan.

Met betrekking tot het te beschermen belang fauna/flora en biologische diversiteit wordt in eerste instantie verwezen naar de monitoring voor Natura 2000-gebieden, die wordt uitgevoerd door de natuurbeschermende instanties van de deelstaten. De monitoring maakt een continu beoordeling mogelijk van de staat van instandhouding van de waterafhankelijke Natura 2000-gebieden. De monitoring van de habitattypes en -soorten volgens de Habitatrichtlijn vindt om de zes jaar plaats.

In hun totaliteit zijn deze monitoringmaatregelen geschikt om onvoorziene nadelige gevolgen in kaart te brengen, zodat zo nodig adequate tegenmaatregelen kunnen worden getroffen.

De resultaten van de monitoring dienen ter beschikking te worden gesteld aan het publiek volgens de deelstaat- en federale voorschriften over de toegang tot milieu-informatie, en aan de in § 14h UVPG genoemde instanties, en moeten bij een vernieuwing of wijziging van het plan of programma worden meegenomen.

6 Literatuur

Geschäftsstelle FGG Ems (2009): Geschäftsstelle Ems (Hrsg. 2009). Internationaler Bewirtschaftungsplan nach Artikel 13 Wasserrahmenrichtlinie für die Flussgebietseinheit Ems. Bewirtschaftungszeitraum 2010-2015. Meppen.

Geschäftsstelle FGG Ems (2013): Wichtige Wasserbewirtschaftungsfragen in der Flussgebietseinheit Ems. Information und Anhörung der Öffentlichkeit nach Art. 14 WRRL.

Geschäftsstelle FGG Ems (2014a): Geschäftsstelle Ems (Hrsg. 2014). Internationaler Bewirtschaftungsplan nach Artikel 13 Wasserrahmenrichtlinie für die Flussgebietseinheit Ems. Bewirtschaftungszeitraum 2015 – 2021. Entwurf Kapitel 4. Meppen.

Geschäftsstelle FGG Ems (2014b): Flussgebietsgemeinschaft Ems (Hrsg.) (2014): Entwurf des Maßnahmenprogramms nach Artikel 11 der EG-WRRL bzw. § 82 WHG der Flussgebietsgemeinschaft Ems. Bewirtschaftungszeitraum 2015 – 2021. Meppen.

NLWKN (2007): Überwachungsprogramm (Monitoring) nach EG Wasserrahmenrichtlinie in Niedersachsen. Flussgebiete Elbe, Weser, Ems und Rhein. Oberflächengewässer, Grundwasser.

NLWKN (2013): Überblick über die wichtigen Wasserbewirtschaftungsfragen im niedersächsischen Teil der Flussgebietseinheit Rhein / Vechte gemäß Artikel 14 EG-WRRL und § 83 WHG